

مجلة الجمعية الإيرانية للغة العربية وآدابها، فصلية
علمية محكمة، العدد الـ ٧٤، ربيع ١٤٠٤ هـ. ش،
٢٠٢٥ م؛ صص ٢٢٤-٢٠٤

Analysis of the story of the village of letters based on Propp's morphological theory

Article Type: Research

Ezzat Mola Ebrahimi^{1*}, Mobina Kabiri²

Abstract

The short story of "the village of letters" is one of Mahmoud Shakir's short stories that teaches teenagers to persevere to solve problems. In this research, the researchers have tried to search and analyze the children's story of "the village of letters" based on Vladimir Propp's morphological model in a descriptive-analytical way. For this purpose, the main principles of Propp's theory were first defined, then the story was matched with the civic functions and activities of Propp's model, and the degree of compliance of these characters with the functions and actions in the Propp's model was determined. After analyzing the story, it can be seen that the Propp's model provides a justifiable consistency with the narrative structure of the story elements. The overall structure of the story is suitable for this model and some similarities between functions of story with this model is clear. At the same time, the incompatibility of some self-care can be adapted to the functions of the prop's model with another interpretation of the story text. In general, it can be concluded from the findings that the story of "the village of letters" has a good match with the morphological model of Propp and the self-working of the story is in accordance with the intended functions of Propp.

Keywords: Vladimir Prop, morphology, self-work, function, action.

¹. Corresponding author, Professor, Department of Arabic Language and Literature, Tehran University, Faculty of Humanities, Tehran, Iran; orcid.org/0009-0001-6856-7500, Email: mebrahim@ut.ac.ir

². Master of Arabic Language and Literature, Tehran University, Faculty of Literature and Humanities, Tehran, Iran; orcid.org/0009-1353-437x.

1. Introduction

The story has an permanent link with humans. The great variation of this type of literature has led to various divisions of this category. These categories are sometimes based on appearance and structure, and sometimes based on content and topic. Short stories have an impactful role on the readers in conveying various political, social, cultural and economic concepts. Deep thinking in these stories and being precise in the progression of events in them helps the audience to better understand their concepts. Examining the narrative structure of the short story will reveal the hidden relationships in the infrastructure of these stories and reveal their structure and form better. One of the prominent methods of story revision is the analysis of story structure from the morphological point of view of Vladimir Propp, a famous Russian linguist. Although Propp has defined certain functions for "fairy tales", this model can be adapted to other types of stories as well. Propp's systematic mind was constantly seeking to structure the stories and put them in a certain framework.

The authors of this article, in order to investigate the effects of Propp's morphological model on the basic structures of the story of "The Village of Letters", and to show the degree of similarities between the actions and functions of the story with the 31 types of self-care of Propp's model, have reviewed this story and tried to answer the following questions:

- **How extent is Propp's morphological pattern reflected in this story?**
- **Which fictional characters are more compatible with prop model actors?**

2. Literature Review

The short story of "the village of letters" teaches how to deal with the problems ahead. This story was written in the field of children's fiction with the aim of teaching them persistence and perseverance.

3. Methodology

The method of this research is descriptive, analytical, and with using Vladimir Propp's morphological model, has studied and criticized the story of "The Village of Letters" in a library form.

4. Results

The result of matching the functions of "The village of Letters" with Propp's morphological model indicates that out of the 31 functions of Propp's theory, 19 functions are directly used in the story, which are: prohibition, violation of prohibition, evil, deficiency, mediation, confrontation, departure, charitable function, hero's reaction, receiving a magical object, victory, solving a problem, return, difficult task, solving a problem, healing a disaster, recognition, punishment, wedding.

As can be seen, the goal of the story is the hero's attempt to reach his goal. This goal is the hero's transformed lifestyle to free him from the constraints that he is completely dependent on. The theme of the story conveys the message to the audience that big problems require big solutions, and these solutions can be obtained through collective participation, consensus, empathy, and a creative mind. Shakir summarizes the way to achieve this important goal in not giving up, continuous effort combined with motivation and hope.

In addition, the use of allegorical characters and inanimate creatures (letters of the alphabet) in an imaginary village offers a new understanding to readers. In addition, the lack of use of multiple characters has kept the story from being crowded.

بررسی داستان قریة الحروف بر اساس نظریه ریخت شناسی پراپ

نوع مقاله: پژوهشی

عزت ملاابراهیمی^{۱*}، مینا کبیری^۲

۱. استاد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم انسانی، تهران، ایران

۲. کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۹

چکیده

داستان قریة الحروف از داستان‌های کوتاه محمود شقیر است که استقامت ورزیدن برای حل مشکلات را به نوباوگان می‌آموزد. نگارندگان در این پژوهش تلاش کرده‌اند داستان کودکانه قریة الحروف را بر اساس الگوی ریخت‌شناسی ولادیمیر پراپ، به صورت توصیفی - تحلیلی بررسی و تحلیل کنند. بدین منظور نخست مبانی اصلی نظریه تبیین گردید، سپس داستان با کارکردها و خویش‌کاری‌های سی‌ویک گانه الگوی پراپ تطبیق داده شد و میزان تطابق این شخصیت‌ها با کارکردها و کنش‌های الگوی پراپ مشخص شد. پس از تجزیه و تحلیل داستان مشاهده می‌شود که الگوی پراپ توجیهی سازگار، از ساختار روایی عناصر داستان ارائه می‌دهد. مشابهت ساختار کلی داستان، و بعضی مشابهت‌های پیوندی میان کارکردها با این مدل روشن است. ضمن اینکه ناهمسانی برخی خویش‌کاری‌ها می‌تواند با برداشت تحلیلی، از بعضی کارکردهای پراپ قابل توجیه باشد. در مجموع، از یافته‌ها چنین استنباط می‌شود که داستان «قریة الحروف» با الگوی ریخت‌شناسی پراپ تطابق خوبی داشته و خویش‌کاری‌های داستان بر کارکردهای موردنظر پراپ منطبق است.

کلیدواژه‌ها: پراپ، ریخت‌شناسی، خویش‌کاری، کارکرد، گُنش.

۱. مقدمه

داستان، پیوندی ناگسستنی با روح انسان دارد. تنوع بسیار زیاد این نوع ادبی باعث شده، تقسیم‌بندی‌های مختلفی از این مقوله ارائه شود. این دسته‌بندی‌ها گاه بر اساس ظاهر و ساختار، و گاه بر اساس محتوا و موضوع، صورت پذیرفته‌است. داستان‌های کوتاه در انتقال مفاهیم گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی نقش تاثیرگذاری بر خوانندگان دارند. تعمق در این داستان‌ها و دقت در توالی اتفاقات موجود در آن‌ها، مخاطب را در درک بهتر مفاهیم‌شان یاری می‌رساند. بررسی ساختار روایی داستان کوتاه، سبب کشف روابط پنهانی در زیرساخت‌شان می‌شود و ساختار و فرم داستان را بهتر نمایان می‌سازد.

۱-۱. ضرورت و اهمیت پژوهش

تحلیل داستان کوتاه قریة الحروف بر اساس نظریه ریخت‌شناسی پراپ، نشان خواهد داد که چگونه و تا چه حد آثار ادبیات کودکان قابل تطبیق با این الگوست. از این بررسی می‌توان نتیجه گرفت بسیاری از خویش‌کاری‌های داستان، با کارکردهای نظریه پراپ منطبق است. نتیجه منطقی چنین پژوهشی این است که آثاری از این دست، که برای کودکان نوشته می‌شوند یا کودکان در آن نقش اصلی را بر عهده دارند، هم می‌توانند به وسیله این الگو مورد نقد و تحلیل قرار گیرند.

۲-۱. پرسش‌های پژوهش

نگارندگان این جستار، برای ملاحظه بازتاب الگوی ریخت‌شناسی پراپ بر ساختارهای بنیادین داستان قریة الحروف، و بررسی میزان شباهت‌های کنش‌ها و کارکردهای داستان با خویش‌کاری‌های ۳۱ گانه پراپ، به نقد و بررسی این داستان پرداخته و کوشیده‌اند تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهند:

- الگوی ریخت‌شناسی پراپ چگونه و تا چه اندازه در این داستان بازتاب یافته‌است؟
- کدام شخصیت‌های داستانی با کنش‌گران الگوی پراپ تطابق بیشتری دارند؟

۳-۱. پیشینه پژوهش

پژوهشگران زیادی به نقد و بررسی داستان‌ها بر اساس الگوی ریخت‌شناسی پراپ پرداخته‌اند. برخی مطالعات در این زمینه عبارت‌است از: مقاله «تجزیه و تحلیل قصه سمک عیار بر اساس نظریه ولادیمیر پراپ»، که توسط عباس خانفی و جعفر فیضی گنجین در ۱۳۸۶ در فصلنامه پژوهش‌های ادبی به چاپ رسیده‌است.

پایان نامه کارشناسی ارشد با موضوع «ریخت شناسی قصه های عامیانه بخش اوز» توسط آزاده وطن پور ۱۳۸۸ در دانشگاه شیراز به انجام رسیده است.

مقاله ای با عنوان «ریخت شناسی شخصیت های حکایت علاءالدین ابوشامات از هزارویک شب بر مبنای الگوی "شاخص" و "وضعیت"»، توسط احمد رحیم خانی سامانی، محمد حکیم آذر و مظاهر نیکخواه انجام شد و ۱۳۹۶ در مجله متن شناسی ادب فارسی به چاپ رسیده است.

مقاله «ریخت شناسی منظومه گل و نوروز خواجه کرمانی، بر اساس نظریه ولادیمیر پراپ»، توسط حمیدرضا فرضی و فرناز فخمی فاریابی انجام شده و ۱۳۹۶ در مجله فنون ادبی به چاپ رسیده است.

پایان نامه کارشناسی ارشد با موضوع «ریخت شناسی چهارده اثر داستانی در حوزه ادبیات کودک و نوجوان» توسط نرگس عباسی در ۱۴۰۱ در دانشگاه اراک انجام شد.

مقاله «سردیه القصیده الطفولیة وفقاً لمنهج فلادیمیر بروب قصیده "أحکی لکم طفولتی یا صغار" لسلیمان العیسی نموذجاً»، توسط مهتاب دهقان و دیگران تدوین شده و ۲۰۲۰ در مجله اللغة العربية وآدابها، منتشر شده است.

مقاله «فلادیمیر بروب و منهجیه دراسة الثقافة الشعبية»، توسط یعقوب یوسف المحرقی ۲۰۱۴ در مجله الثقافة الشعبية به چاپ رسیده است.

با عنایت به این موضوع که تاکنون پژوهشی به بررسی و تحلیل داستان قریه الحروف از دیدگاه ریخت شناسی پراپ نپرداخته است از این رو پژوهش حاضر می تواند مطالعه ای جدید در نوع خود محسوب گردد.

۲. خلاصه داستان

داستانک قریه الحروف، قصه پسری بنام حسن است که به تنهایی، در دهکده ای موسوم به دهکده حروف الفبا زندگی می کند. این حروف تنها ساکنان آن دهکده هستند. حسن در این دهکده برای استفاده از هر چیزی، واژه آنرا می سازد ولی قادر نیست حرف "راء" را به درستی تلفظ کند. لذا در تلفظ واژگانی که از این حرف تشکیل شده اند، با محدودیت مواجه است. حسن گمان می کند "راء" با او دشمنی دارد و از دادن حرف به وی امتناع می ورزد. حسن بیمار می شود، به حدی که قادر به حرکت نیست و برای معالجه، ناچار است از داروهای خاصی استفاده کند که در واژگان آنها حرف "راء" قرار دارد. حسن با مشکلی جدی روبروست. بدنش از حرکت بازمانده و از سوی دیگر از تهیه دارو و غذا وامانده است. سایر حروف، به او کمک می کنند. سرانجام حسن با مساعدت دیگران، به روش خلاقانه ای دست می یابد و با تغییر سبک زندگی خود بر این مشکل فائق می آید.

۳. ادبیات نظری به همراه نقد داستان

روایت و روایت‌شناسی از جمله علمی است که در قرن بیستم در زمینه نقد و ادب پدید آمده و در دهه‌های اخیر توجه نویسندگان، منتقدان و مورخان بیشتری را به خود جلب کرده است. فرمالیست‌ها از پیشگامان عرصه روایت‌شناسی به‌شمار می‌روند؛ چه آنها بیش از آنکه به محتوای متن روایی توجه داشته باشند، فرم و صورت آن را مورد مطالعه قرار می‌دهند. در این میان ولادیمیر پراپ، روش‌شناسی سیستماتیک را در مطالعه داستان مدنظر داشته است (دهقان و دیگران، ۲۰۲۰: ۵۵).

پراپ، با ارائه تجزیه و تحلیل‌های ساخت‌گرایانه از قصه‌های عامیانه به شهرت رسید. دیدگاه او پایه‌گذار تدوین کتاب *ریخت‌شناسی قصه‌های پریان* شد. «به اعتقاد او تمام داستان‌های پریان در ادبیات روسی را می‌توان از منظر ساختار و نقش قهرمانان طبقه‌بندی کرد و همه را به مجموعه مشخصی از نقش‌ها بازگرداند. چنانچه ساختار داستان‌های پریان از منظر وظیفه یا نقش قهرمانان طبقه‌بندی شود، به ۳۱ ساختار یا وظیفه و نقش منتهی خواهد شد.» (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۱: ۳۴۵).

پراپ با بررسی همه شخصیت‌های قصه‌های پریان، هفت حوزه کنش را برمی‌شمارد. این کنش‌گرها اشخاصی از داستان هستند که پراپ برای آنها نام‌هایی صفت‌گونه انتخاب کرده است. این موارد عبارتند از: «۱) شخص خبیث یا شرور (۲) عطاکننده یا بخشنده (۳) یاری‌دهنده یا یاریگر (۴) شخص مورد جستجو (شاهزاده خانم، یا شاهدخت) (۵) اعزام‌کننده یا گسیل‌دارنده (۶) قهرمان (۷) قهرمان دروغین» (مختاری، ۱۳۹۶: ۱۹۲).

پراپ در تلاش برای توضیح این عملکردها و شرح نقشی که برعهده کنش‌گراهاست، همه این موارد را به شرح زیر تقسیم‌بندی می‌کند: «۱) قهرمان، دلاوری که جستجوگر است، گاهی قربانی توطئه‌ها می‌شود، اما معمولاً پیروز است. (۲) شاهدخت، در مواردی زنی نیکوکار یا هر زنی که قهرمان در جستجوی او باشد. (۳) بخشنده یا پیشگو، که نخست آزمایشگر قهرمان است و سپس یاور او می‌شود. (۴) یاوران و دوستان قهرمان که به یاری قهرمان می‌شتابند. (۵) فرستنده که قهرمان را به مأموریتی می‌فرستد. (۶) بدکار و شریر که دشمن قهرمان است. (۷) قهرمان دروغین یا شیاد که خود را به جای قهرمان اصلی معرفی می‌کند.» (احمدی، ۱۳۷۰، ۱۴۶).

اصلی‌ترین دغدغه پراپ، مسئله تقسیم‌بندی قصه‌ها مطابق با الگوی ریخت‌شناسی بود. او ریخت‌شناسی را معادل توصیف قصه‌ها؛ بر اساس اجزای سازنده‌شان، و پیوند سازه‌ها و اجزای آن حکایت، با یکدیگر و با کل قصه می‌دانست. در حالیکه «پژوهشگران قبل او داستان‌ها را

بر مبنای موضوع یا درون‌مایه طبقه‌بندی می‌کردند، اما پراپ به دنبال تحلیل ساختارگرایانه آنها بود» (مارتین، ۱۳۸۲: ۶۵)

پراپ، کوچک‌ترین واحد شکل‌دهنده هر داستان را خویش‌کاری یا کارکرد شخصیت قصه نامید. از نظر او این اصطلاح، معادل عملکرد یا کار شخصیت از نقطه نظر اهمیتش در پیشبرد داستان بود. «در هر حال پراپ بر اساس ساختار درونی قصه‌های فولکلوریک تقسیم‌بندی‌های متعددی را در حوزه خویش‌کاری‌ها و کنش‌گرها ارائه داده‌است که می‌توان به ۳۱ خویش‌کاری یا کارکرد اشاره کرد.» (نک: صایل حمدان، ۱۹۹۱: ۲۶-۲۷).

خویش‌کاری‌های مورد نظر پراپ به اجمال عبارتند از: نهی، نقض‌نهی، شرارت، کمبود، میانجیگری، مقابله، عزیمت، کارکرد بخشنده، واکنش قهرمان، دریافت شیء جادویی، پیروزی، رفع مشکل، بازگشت، کار دشوار، حل مسأله، شناختن، مجازات، عروسی، غیبت، خبرگیری و خبردهی، فریب‌کاری و همدستی، انتقال، کشمکش، داغ‌گذاشتن، التیام مصیبت، تعقیب، رهایی، ناشناختگی، ادعاهای بی‌اساس، رسوایی، و تغییر شکل. علاوه بر این موارد، صحنه آغازین هر داستان، به عنوان کارکردی که معرفی‌کننده شخصیت‌هاست و ارائه‌دهنده اطلاعات اولیه داستان می‌باشد، از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. «توجه به چگونگی آغاز شدن قصه، با اینکه کارکرد مستقلی به‌شمار نمی‌آید، اما از اهمیت بسزایی برخوردار است.» (بهنام، ۱۳۸۹: ۱۳۵).

در ادامه، ضمن تشریح صحنه آغازین داستان، هریک از خویش‌کاری‌های ۳۱ گانه الگوی پراپ، و میزان تطابق این خویش‌کاری‌ها با کارکردهای «قریه/الحروف» توضیح داده می‌شود.

۳-۱. صحنه آغازین

صحنه آغازین، معرف وضعیت اولیه داستان است که در آن شخصیت‌ها و خانواده‌شان معرفی می‌شوند. «در هر قصه‌ای وضعیت آغازین، معرف اطلاعات اولیه در مورد شخصیت‌های قصه، موقعیت آنها و وضعیت تعادل حاکم بر داستان است.» (المحرقی، ۲۰۱۴: ۴۶).

وضعیت اولیه «قریه الحروف» در صحنه آغازین آن، به خوبی توضیح داده شد: «اسم من حسن است. در روستای زیبایی به نام دهکده حروف زندگی می‌کنم. ساکنان این روستا حروف الفبا هستند، همه آنان مرا دوست دارند؛ به جز یک نفر از آنان» (شقیب، بی تا: ۱). شخصیت‌ها و مکان رخداد قصه از همان ابتدا به‌طور روشن معرفی شده‌اند. حسن که نقش راوی را ایفا می‌کند در دهکده‌ای سکونت دارد که انسان دیگری در آنجا نیست. «این دهکده، مکانی کاملاً خیالی است. همه ساکنان آن اشیای بی‌جان هستند که در کنار حسن به‌طور فعال ایفای نقش می‌نمایند. با او معاشرت دارند و با وی زندگی می‌کنند، و به‌غیرآنان هیچ فرد دیگری در آن دهکده زندگی نمی‌کند.» (کیبری، ۱۴۰۳: ۴۸) ساکنان دهکده شخصیت‌هایی تمثیلی‌اند. حسن برای تشریح

صحنه آغازین، مناسبات میان خود و ساکنان دهکده را چنین شرح می‌دهد: «همه ساکنان دهکده دوستان من هستند؛ به جز یکی از آنها که حرف "راء" است.» (شقییر، بی تا: ۱).

۲-۳. نهی

خویشکاری نهی، کارکردی است که بر اساس آن قهرمان از انجام کاری قدغن می‌شود و یک ممنوعیت، قهرمان را درگیر خود می‌نماید. «امر به خوبی‌ها و نهی از بدی‌ها دو اصل پذیرفته شده در میان همه اقوام و ملل مختلف جهان در طول تاریخ زندگی انسان‌ها است. به گونه‌ای که میل به خوبی‌ها و دوری از بدی‌ها دربردارنده منافع انسان‌ها و منطبق با عقل و فطرت بشرند.» (نصرالله‌زاده و گرجی، ۱۳۹۶: ۶۱). این کارکرد در داستان اینگونه بیان شده است: «همه مشکل از اینجاست که زبانم نمی‌تواند این حرف را درست تلفظ کند، زمانی که بخواهم کلمه "حجر" را بگویم، "حجغ" از دهانم خارج می‌شود. به این دلیل با حرف "راء" مشکل دارم و هر کلمه‌ای را که "راء" در آن باشد، نمی‌توانم بدست بیاورم. چون "راء" قبول نمی‌کند از خانه خود، به من حرفی بدهد تا با آن کلمه مورد نظرم را کامل کنم. مدت زمان زیادی است که از تلفظ هر کلمه‌ای که "راء" در آن باشد، عاجز هستم» (شقییر، بی تا: ۱).

روال زندگی حسن بدین منوال بود که برای تأمین مایحتاجش، به خانه هریک از حروف می‌رفت و حرف مورد نیازش را از آنها دریافت می‌کرد. «حسن هرگاه به خانه "راء" می‌رفت، نمی‌توانست از او حرفی بگیرد. لذا برای استفاده از اشیایی که در واژگان آنها حرف "راء" بکار رفته بود، با مشکل مواجه می‌شد. حسن به دلیل همین مشکل که با حرف «راء» داشت، نمی‌توانست دارو و مواد خوراکی مورد نیاز درمانش را تأمین نماید. اکنون او درمانده شد و برای مداوای خود با تهدیدی اساسی مواجه گشت.» (کبیری، ۱۴۰۳: ۴۶) بتدریج حسن دریافت که اگر "راء" حاضر به همکاری با او نباشد، چه بسا هیچگاه نتواند از بستر بیماری برخیزد. این نهی تا آنجا پیش رفت که حسن در معرض زمین‌گیری و مرگ احتمالی قرار گرفت.

۳-۳. نقض نهی

مطابق این خویشکاری، شخصیت قهرمان، نهی را نقض می‌کند. «نقض نهی یا سرپیچی بدین معناست که قهرمان ممنوعیت را زیر پا می‌گذارد.» (پراپ، ۱۳۸۶: ۵۴). دوستان حسن به یاریش شتافته نزد "همزه" می‌روند که نقش طیب دهکده را ایفا می‌کند. «روزی مریض شدم و توان حرکت نداشتم. زیرا حرکت به حرف "راء" نیاز داشت. حرف "همزه" پیش من آمد و گفت: باید خرما بخورم تا سلامتی‌ام را بدست آورم» (شقییر، بی تا: ۱).

بر استیصال حسن افزوده شد. چه، برای بازیابی حرکتش و برای شیوه معالجه‌اش به "راء" نیاز داشت. دوستان حسن بسراغ حرف "ذال" عاقل رفتند: «سایر حروف که دوستان من بودند

ساکت نماندند، بسراغ "ذال" باهوش رفتند و دربارهٔ مشکلم با او مشورت کردند. حرف "ذال" پیش من آمد و گفت راه حل این مشکل خیلی ساده است. راهی به تو نشان می‌دهم که از "راء" بی‌نیاز شوی.» (شقییر، بی‌تا: ۱). بدین ترتیب حسن به کمک دوستانش موفق شد برای همیشه خود را از این محرومیت کُشنده نجات دهد. «برای غلبهٔ او بر این مشکل بزرگ، سایر حروف به یاری‌اش شتافتند. آن‌ها به وی کمک کردند سبک زندگی‌اش را عوض کند. حسن با مساعدت و یاری آنان و با اتحاد، همدلی، همسوئی و معاضدت دوستانش، روش خلاقانه‌ای را اجرا نمود، و در نتیجه‌ی اجرای این روش، در شیوهٔ زندگی‌اش تغییری بنیادی اتفاق افتاد. مطابق این سبک جدید، او به جای استفاده از هر واژه‌ای که در آن حرف «راء» به کار رفته است، واژه‌ای هم‌معنای با آن را جایگزین کرد. بدین ترتیب از تلفظ حرف «راء» بی‌نیاز گردید، و به این شکل بر مشکل بزرگش فائق آمد.» (کبیری، ۱۴۰۳: ۴۷)

۳-۴. شرارت

در برخی پژوهش‌های صورت‌گرفته، هر آسیب یا زبانی که از ناحیهٔ شخص خبیث، متوجهٔ قهرمان یا قربانی یا یکی از اعضای داستان گردد و او را دچار صدمات جسمانی نماید، شرارت دانسته شده است. «شرارت، نقصان، آسیب و یا کمبودی (است) که از ناحیهٔ شخص خبیث، متوجهٔ قهرمان یا یکی از اعضای داستان گردد» (حیدری، ۱۳۹۴: ۱۶۴) با تعریفی که ولادیمیر پراپ در کتابش ارائه داده است «هنگامی که ضد قهرمان یا شخص خبیث و بدکار، به قهرمان یا یکی از اعضای خانوادهٔ او آسیبی برساند، به عنوان مثال او را برباید، یا به چپاول و تخریب و سایلش اقدام کند و یا دستور قتل او را بدهد، شرارت رخ داده است.» (پراپ، ۱۳۸۶: ۱۱۲).

این خویشکاری به معنای مصطلح آن، در «قریة الحروف» مصداق ندارد؛ اما به دلیل این اعتقاد پراپ که «شکل‌های شرارت، فوق‌العاده متنوع و گوناگون است» (پراپ، ۱۳۸۶: ۶۹) می‌توان شیطنتهایی را که از سوی "راء" صورت می‌گیرد، از اشکال شرارت دانست. چه، منجر به صدمه‌دیدن قهرمان شده و بدین لحاظ، نوعی بدکاری اتفاق افتاده است، که شرارت محسوب می‌شود. با این توضیح، امتناع "راء" از دادن حرف به حسن را می‌توان از اشکال شرارت دانست. چه، حسن برای حرکت، نیاز به حرف "راء" داشت، اما بدلیل عدم دسترسی به این حرف از حرکت بازماند و نتوانست قوای از دست رفتهٔ خود را بازیابد.

۳-۵. کمبود

وقتی نیاز به چیزی و کمبود آن احساس شود، خویش‌کاری نیاز اتفاق می‌افتد. «احساس نیاز به این معناست که قهرمان یا چیزی کم دارد یا در آرزوی به‌دست آوردن آن به‌سر می‌برد؛ چندانکه ممکن است این آرزو در فرازی از داستان به‌عنوان هدف وی قرار بگیرد.» (پراپ، ۱۳۸۶: ۶۱).

این کارکرد در قریة الحروف ملاحظه می‌شود. عدم تلفظ صحیح حرف "راء"، در واقع نقصی فیزیکی در حسن ایجاد کرده است (نک: شقیر، بی تا: ۱). به عبارتی این کمبود از درون او می‌جوشد و اشتیاق برای رفع این نیاز، با جستجوی او در درون خود، قابل برطرف شدن است. مولفه‌های نظریة پراپ خاطر نشان می‌نماید که گرچه کمبود و نیاز ممکن است از قبل وجود داشته باشد و یا از درون بجوشد، اما همواره عاملی بیرونی موجب می‌شود به یک‌باره احساس گردد. به عبارتی، عاملی بیرونی، سرمنشأ نمود عامل درونی است.

۶-۳. میانجیگری

بعد از آنکه بد اقبالی و فاجعه شکل می‌گیرد و نیاز آشکار می‌شود، به قهرمان اجازه داده می‌شود برای خلاصی از کمبود و رفع نقص، از حامیانش کمک دریافت نماید. «این خویش‌کاری در الگوی پراپ کارکردی پیونددهنده و ربط‌دهنده دارد. مطابق الگوی پراپ، پس از مشخص شدن نیاز، شخصیت قهرمان نقش پُرننگی در قصه برعهده می‌گیرد. قهرمان داستان می‌تواند به یکی از دو صورت؛ قهرمان جستجوگر یا قهرمان قربانی‌شده، ظاهر شود.» (تولان، ۱۳۸۶: ۳۶).

قهرمان داستان (حسن) به‌طور داوطلبانه و به‌خاطر نیاز درونی خود، درصدد جستجوی راهی است تا بتواند بر کمبودش فائق آید و به‌زندگی عادی بازگردد. لذا برای خلاصی از این کمبود و رفع نقص از حامیانش، سایر حروف الفباء (به جز حرف راء) کمک دریافت می‌نماید.

۷-۳. مقابله

طبق الگوی پراپ، قهرمان موافقت می‌کند یا تصمیم می‌گیرد به‌مقابله بپردازد. این خویش‌کاری مخصوص قصه‌هایی است که قهرمان جستجوگر دارند. «در داستان‌هایی که قهرمانش اشتیاقی برای آزادی ندارد، این عنصر دیده نمی‌شود» (پراپ، ۱۳۸۶: ۸۴). نقش حسن، قهرمان جستجوگر است، گرچه موضوع مورد جستجوی او با اهدافی که قهرمانان جستجوگر در داستان‌های عامیانه دنبال می‌کنند، تفاوت بارزی دارد. در اینجا قهرمان قصه به‌تنهایی در صف مقدم مقابله با شریر قرار ندارد. همه آنهایی که در این دهکده زندگی می‌کنند، در این مقابله به کمکش می‌شتابند. «آن‌ها نخست به سراغ طیب دهکده می‌روند و از او برای معالجه حسن یاری می‌طلبند. سپس از حرف "ذال" می‌خواهند به حسن، راهکاری قابل قبول ارائه دهد و او را از این مشکل برهانند.» (نک: شقیر، بی تا: ۱) همه شخصیت‌های داستان عملاً به حسن کمک می‌کنند تا با مشکلش مقابله کند و بر این کمبود فائق آید.

۸-۳. عزیمت

بر مبنای این خویش‌کاری، قهرمان خانه را ترک می‌کند. «پراپ در این قسمت، قهرمان قصه و هدف او را به دو گروه تقسیم می‌کند: قهرمانان گروه اول که هدف عزیمت‌شان جست‌وجوگری است، و قهرمانان گروه دوم که هدف‌شان آغاز سفر است؛ سفری که در طی آن حوادث و رویدادهای مختلف انتظار آنها را می‌کشد اما جست‌وجویی در میان نیست. (رمشکی، ۱۳۹۲: ۴۶) در «قریة/الحروف»، قهرمان به‌طور فیزیکی سفر نمی‌رود. بلکه سفرش در واقع هجرت نفسانی است؛ یعنی می‌خواهد از سبک زندگی موجود، به سبک زندگی مطلوب دست یابد. او در این سفر می‌آموزد چگونه با تغییر سبک زندگی، بر کمبودهایش غلبه کند؛ نیاز و نقیصه‌ای که در قهرمان داستان پدید آمده و او در ایجادش نقشی نداشته، بلکه به وسیله عامل خارجی (حرف راء) بر او تحمیل شده‌است. «خلاصی حسن از این نیاز فقط با تغییر سبک زندگی‌اش میسر می‌شود.» (نک: شقیر، بی تا: ۱)

۳-۹. بخشنده

کارکرد شخصیت بخشنده، رهاندن قهرمان داستان از شر شخصیت خبیث و شریر، به‌کمک اهدای شیء جادویی است. «ترکیب خویش‌کاری‌های شرارت، میانجیگری، مقابله آغازین و عزیمت، "گره پیچ قصه" را تشکیل می‌دهد. از این پس شخصیت جدیدی وارد داستان می‌شود که پراپ آن را "بخشنده" می‌نامد» (پراپ، ۱۳۸۶: ۸۲). قهرمان به‌کمک بخشنده مصیبت خود را ترمیم می‌کند و سبب باز شدن گره پیچ قصه می‌شود. مطابق الگوی پراپ، قبل از حضور بخشنده، قهرمان مجبور است یک‌سری آزمون‌ها را با موفقیت پشت سر بگذارد تا استحقاق دریافت کمک بخشنده را کسب کند. (همان: ۸۳) در «قریة/الحروف»، وقوع رشته اتفاقاتی برای اثبات استحقاق قهرمان داستان، ملاحظه نمی‌شود. حذف این اتفاقات هم لطمه‌ای بر ساختار قصه وارد نمی‌کند. "ذال" با هوشمندی خود، کارکرد شخصیت بخشنده داستان را برعهده می‌گیرد و برای تغییر وضعیت موجود، سبک دیگری از زندگی را به حسن می‌آموزد (نک: شقیر، بی تا: ۱). این سبک حیات بخش، همانند وسیله‌ای جادویی در اختیار قهرمان قرار می‌گیرد تا او را در مقابله با عنصر شریر، یاری رساند.

۳-۱۰. واکنش قهرمان

عزم قهرمان برای تغییر در سبک زندگی، مطابق آموزه‌هایی که از بخشنده دریافت کرده است، شکلی خودخواسته و ارادی دارد. به‌همین دلیل بخشنده، پیش از به‌کارگیری سلسله عملکردهایی برای آزمودن قهرمان داستان، به استحقاق و لیاقت او برای دریافت وسیله‌ای جادویی اطمینان پیدا می‌کند و نسخه شفابخش سبک درست زندگی را بدون آزمودنش در اختیار او قرار می‌دهد. عزم حسن در داستان، واکنش او را در نزد حرف "ذال"، قبل از اعطای هبه، معلوم کرده‌است.

۳-۱۱. دریافت وسیله جادویی

در «قریه الحروف» وسیله جادویی که به حسن کمک کرد از شرارت حرف "راء" خلاصی یابد، سبک درست زندگی بود. اصلاح سبک زندگی، به او آموخت در بسیاری از مواقع می‌توان راه‌های میانبر را جایگزین راه‌های متداول کرد. البته اینکار مستلزم استفاده از ذهنی خلاق و عزمی استوار است. بخشنده، سبک زندگی جدیدی به حسن اعطا کرد که برای او در حکم وسیله جادویی بود. نتیجتاً حسن با تغییر الگوی زندگی‌اش و به‌کارگیری سبکی جدید، توانست با کمبودهای دوگانه درونی و بیرونی‌اش (نقص فیزیکی در تکلم حرف "راء" و امتناع این حرف از همکاری با حسن) مقابله کند. راوی درباره کارکردی که دنیای حسن را دگرگون کرد، می‌گوید: «"ذال" تمامی حروف، به‌جز "راء"، را در کنارش گرد آورد. از میان آنها حروف "باء"، "لام" و "حاء" را برگزید. با آنها "بلح"، به‌معنی خارک یا خرماي نارس را ساخت. سپس حروف "شین"، "میم" و "سین" را برداشت و با آنها "شمس" را تشکیل داد. آنگاه خرماي نارس را در مقابل اشعه خورشید گذاشت، تا به خرماي رسیده (تمر) تبدیل شود. آنرا به من داد. آنرا خوردم و بهبود یافتم» (شقیق، بی‌تا: ۱). بخشنده با این اقدام، به حسن آموخت چگونه می‌تواند برای استفاده از اشیای مورد نیازش که در واژگان‌شان حرف "راء" بکار رفته‌است، بجای روش مستقیم از روش‌های جایگزین استفاده کند.

۳-۱۲. پیروزی

مطابق این کارکرد، فرد شریر از قهرمان شکست می‌خورد. این شکست لزوماً در همه موارد به‌معنای کشته‌شدن، یا به اسارت درآمدن شخص خبیث قصه نیست. گاهی خفت و زبونی که خبیث در پایان داستان بدان دچار می‌شود، از کشته‌شدن دردناک‌تر است. راوی این شکست را در مورد حرف "راء" به‌صورت تنها و بی‌اعتبار شدن "راء" در میان ساکنان دهکده، نشان می‌دهد: «وقتی همه، این مناسبت را جشن گرفتند، "راء" تنهای تنها، بدون حتی یک دوست، زیر درخت موزی نشسته بود» (همانجا).

۳-۱۳. رفع مشکل

با پیروزی قهرمان، کمبودی که از سوی شخص شریر بر قهرمان داستان تحمیل شده بود، برطرف می‌شود. بدین ترتیب، مصیبت التیام می‌یابد یا رفع‌شده صورت می‌پذیرد. این خویش‌کاری با کارکرد مصیبت یا نیاز، یک زوج را تشکیل می‌دهد. «پراپ تأکید می‌کند قصه در این خویش‌کاری به اوج خود می‌رسد.» (جلالی‌پور، ۱۳۷۹: ۴۹). در «قریه الحروف»، رفع مشکل و التیام مصیبت، زمانی اتفاق می‌افتد که حسن از بیماری، بهبود یافته و می‌تواند کارهایی را انجام دهد که پیش از این قادر به انجام آنها نبوده‌است. به این مناسبت، دوستان حسن جشنی برپا

می‌کنند که همه ساکنان روستا، بجز "راء" در آن شرکت دارند و خلاصی حسن از شر این مصیبت و رفع مشکل را به او شادباش می‌گویند. (شقییر، بی تا: ۱)

۱۴-۳. بازگشت

خویش‌کاری بازگشت، عموماً به معنای مراجعه‌ی قهرمان از ماموریتی است که عازم آن شده‌است و به از میان رفتن فاصله و مکان دلالت می‌کند. «بازگشت معمولاً به همان شکل رسیدن است. به تعیین کار خاصی که بی‌واسطه به بازگشت مربوط باشد، نیازی نیست.» (پراب، ۱۳۸۶: ۸۷) در «قریة الحروف» این کارکرد با تعریف متداول از بازگشت فیزیکی، اتفاق نمی‌افتد. اما اگر بازگشت، نقطه‌ی مقابل عزیمت باشد، مطابق تعریفی که برای عزیمت قهرمان داستان به عمل آمد، می‌توان رسیدن حسن به زندگی عادی و بدون محدودیت و استقرار سبک جدید زندگی را به‌عنوان بازگشت قهرمان تلقی کرد. (شقییر، بی تا: ۱)

۱۵-۳. کار دشوار

خویش‌کاری کارسخت در داستان *قریة الحروف*، خرق عادت است که قهرمان داستان، برای مقابله با "راء" باید در زندگی‌اش به انجام برساند. او بایستی روش‌های متداول را که همگان مطابق آن زندگی می‌کنند، رها سازد و الگوی جدیدی برگزیند. مسلماً ترک عادت، امر دشواری به‌نظر می‌رسد. در این داستان حسن می‌بایست تمام واژه‌هایی را که در آن "راء" بکار رفته‌است، کنار بگذارد و بجای آن از واژه‌های دیگری استفاده کند. او در این فرآیند، واژه فرآوری شده را به‌لحاظ کاربرد و خصوصیات، معادل با واژه‌ای می‌ساخت که حرف "راء" در آن بود؛ همانطور که حرف "ذال" یکبار برای مداوای حسن، دست به این کار زد. او بجای تهیه‌ی تمر که حاوی "راء" بود، نوعی خرماي نارس را برگزید و در زیر نور خورشید گذاشت. سپس خرماي رسیده را به‌عنوان دارو به حسن داد.

۱۶-۳. حل مسأله

قهرمان «*قریة الحروف*»، به‌خوبی حل مسأله را از "ذال" فرا گرفت و در موارد مشابه، همانگونه عمل می‌کرد. او عملاً نشان داد قادر به حل مسأله است، و به‌خوبی از پس اینکار برمی‌آید: «می‌خواستم از "ذال" به‌خاطر حُسن تدبیرش تشکر کنم، ولی با گفتن "شکراً" نمی‌توانستم از او قدردانی کنم. چراکه در آن، "راء" قرار داشت. یاد "ذال" افتادم و تصمیم گرفتم منم مثل او واژه‌ای جایگزین پیدا کنم. به‌همین خاطر بجای "شکراً" گفتم: "دستت درد نکنه دوست من". حرف "ذال" و بقیه حروف خندیدند. چون درسم را به‌خوبی یاد گرفته بودم» (شقییر، بی تا: ۱)

۱۷-۳. شناختن

خویش‌کاری شناسایی قهرمان در «قریة الحروف» کارکردی از پیش پیداست. شخصیت‌های این داستان از سه‌دسته تجاوز نمی‌کنند؛ قهرمان، شریر و دوستان قهرمان. شخصیت در اثر «فردی است دارای ویژگی‌های اخلاقی و ذاتی، که این ویژگی‌ها از طریق رفتار یا گفتار او نمود می‌یابد» (فروزنده، ۱۳۸۸: ۱۵۷). تنها انسان دهکده حسن است که تمامی ماجراها حول زندگی او دور می‌زند. مناسبات سایر شخصیت‌ها با حسن، تعیین‌کننده نقش آنها در داستان است. سایر اهالی دهکده یا دوست حسن هستند، یا دشمن او. بنابراین نقش قهرمان، از ابتدای قصه پُررنگ و برجسته است. هرچند بیان فرازونشیب‌های داستان از زبان راوی، جمع‌بندی او از موفقیت شخصیت اصلی، و پیروزی‌اش بر شخصیت خبیث و شریر، شناسایی قهرمان را برجسته‌تر می‌کند.

۳-۱۸. مجازات

خویش‌کاری مجازات در «قریة الحروف»، همسان کارکرد پیروزی قهرمان است. مقابله میان قهرمان و شریر در این قصه، یک رویارویی ساده به نظر می‌رسد و به نبرد و درگیری نمی‌انجامد. چه مجازاتی برای "راء" از این بالاتر، که حسن موفق شد خود را برای همیشه از زیر بار منت او برهاند و به پیروزی دست یابد. همه اهالی دهکده، او را در دستیابی به هدفش، یاری کردند و به افتخار پیروزی حسن، برایش جشن گرفتند. حال آنکه "راء" همه دوستان خود را از دست داده بود و در تنهایی به سر می‌برد.

۳-۱۹. عروسی

اغلب نویسندگان، قهرمان را در اوج نیک‌بختی نشان می‌دهند. از این رو پایان تمام قصه‌های پریان، به عروسی ختم می‌شود؛ یعنی قهرمان پس از پیروزی، به کام خود دست می‌یابد و با دختر دلخواهش (که پراپ او را شاهدخت نامیده است) ازدواج می‌کند. در چنین داستان‌هایی «عروسی، خویش‌کاری است که کارکرد آن نشان دادن اوج موفقیت قهرمان داستان، در دستیابی به اهداف مورد نظرش می‌باشد.» (پراپ، ۱۳۸۶: ۷۸). کارکرد عروسی در «قریة الحروف» موضوعیت ندارد. شاهدخت دهکده حروف الفبا، شخصیتی حقیقی نیست که قهرمان در تمنای وصال و عشق او سر از پا نشناسد، بلکه شاهدخت این داستان کارکردی است که قهرمان در جستجوی یافتن آن است تا برای همیشه از مشکلاتش رهایی یابد. به عبارتی شاهدخت در این داستان «شگرد یا کارکردی برای حفظ انسجام وقایع داستان تلقی می‌شود و برابر با انسان‌های حقیقی که اعمال واقعی انجام می‌دهند، نیست» (پروینی و ناظمیان، ۱۳۸۷: ۱۸۹). داستان دارای پایانی زیباست و قهرمان قصه به مقصود نهایی خود دست یافته است. اوج موفقیت حسن در رسیدن به سبک زندگی مطلوب نهفته است. نویسنده این موفقیت را در دو فراز جداگانه نشان می‌دهد:

فراز نخست وقتی است که حسن می‌خواهد از "ذال" به‌خاطر راهنمایی و حُسن تدبیرش تشکر کند، واژه "شکراً" را با عبارت "سلمت یداک یا صدیقی" جایجا می‌کند. در فراز دوم حسن قصد دارد از دوستانش به‌خاطر همیاری و همدلی‌هایشان قدردانی کند. می‌گوید: «بی‌درنگ برخاستم تا برای دوستانم هدایایی آماده کنم. می‌دانستم آنها دوست دارند با جوهر (حبر) بر روی کاغذ (ورق) نام‌شان را بنویسم. چون در هر دو کلمه، "راء" بکار رفته بود، نتوانستم آنها را بنویسم. از این رو به‌جای (ورق) تعدادی صفحه و بجای (حبر) مقداری آبرنگ و بجای (ریشه)، از قلم استفاده کردم و اسم هرکدام را بر روی دربِ خانه‌اش نوشتم» (شقییر، بی‌تا: ۱). می‌برد.

۲۰-۳. التیام مصیبت:

با پیروزی قهرمان، کمبودی که از سوی شریر بر قهرمان تحمیل گردید، رفع می‌شود و بدین ترتیب مصیبت، التیام می‌یابد یا رفع شر صورت می‌پذیرد. «این کارکرد با خویش‌کاری مصیبت یا نیاز، یک زوج تشکیل می‌دهد. پراپ تأکید می‌کند که قصه در این خویش‌کاری به اوج می‌رسد.» (المحرقی، ۲۰۱۴، ۴۹)

در «قریة‌الحروف» این التیام مصیبت، زمانی روی داد که حسن از بیماری نجات یافت و توانست کارهایی انجام دهد که پیش از آن قادر به انجام آن نبود، دوستانش به این مناسبت جشنی برپا نمودند و همه اهالی دهکده (به‌جز حرف راء) در آن شرکت کردند و همراه حسن، به خوشحالی پرداختند، و خلاصی‌اش را از شرّ این مصیبت و کمبود شادباش گفتند.

۲۱-۳. سایر خویش‌کاری‌ها:

از خویش‌کاری‌های ۳۱ گانه پراپ، به‌غیر از موارد ذکر شده بالا، سایر کارکردها مستقیماً در «قریة‌الحروف» ملاحظه نمی‌شود، البته برخی از خویش‌کاری‌ها با چشم‌پوشی از معنای مصطلح و رایج‌شان، قابل اطلاق به خویش‌کاری‌های داستان می‌باشد. مثلاً شخصیت بخشنده، برای «انتقال فیزیکی» قهرمان اقدامی انجام نمی‌دهد، بلکه موجب انتقال قهرمان از یک سبک زندگی به سبکی مطلوب می‌گردد، که در آن تمام وابستگی‌ها به «راء» از میان برداشته می‌شود. این انتقال غیرفیزیکی با هویت انتقال مورد نظر الگوی پراپ تفاوت ماهوی دارد.

نتیجه‌گیری

نتیجه تطبیق خویش‌کاری‌های «قریة‌الحروف» با الگوی ریخت‌شناسی پراپ، مشخص می‌کند از تعداد ۳۱ خویش‌کاری نظریه پراپ، ۱۹ کارکرد، مستقیماً در داستان به کار رفته‌است که عبارتند از: نهی، نقض نهی، شرارت، کمبود، میانجیگری، مقابله، عزیمت، کارکرد بخشنده، واکنش قهرمان، دریافت شیء جادویی، پیروزی، رفع مشکل، بازگشت، کار دشوار، حل مسئله، التیام مصیبت، شناختن، مجازات، عروسی.

چنانچه ملاحظه شد هدف قصه، تلاش برای رسیدن قهرمان به هدفش است. این هدف، سبک زندگی تحول‌یافته‌ی قهرمان، برای رهایی او از قیودی است که برایش وابستگی تام به همراه دارد. درون‌مایه داستان، این پیام را به مخاطب القاء می‌کند که مشکلات بزرگ، راه‌حل‌های بزرگ می‌طلبد و این راه‌حل‌ها از مسیر مشارکت جمعی، همفکری، همدلی، و ذهنی خلاق، قابل کسب است. شقییر راه رسیدن به این هدف مهم را در مایوس نشدن، تلاش مستمر توأم با انگیزه و امید خلاصه می‌کند.

ضمناً به کارگیری شخصیت‌های تمثیلی و موجوداتی بی‌جان (حروف الفبا) در دهکده‌ای خیالی، درکی تازه به خوانندگان ارائه می‌دهد. به‌علاوه اینکه عدم استفاده از شخصیت‌های متعدد، داستان را از شلوغی دور نگاه داشته‌است.

منابع

الف. کتاب‌ها

- احمدی، بابک (۱۳۷۰ش). ساختار و تأویل متن. تهران: نشر مرکز.
- پراپ، ولادیمیر (۱۳۸۶ش). ریخت‌شناسی قصه‌های پریان. ترجمه: فریدون بدره‌ای. چ دوم. تهران: توس.
- تولان، مایکل (۱۳۸۶ش). روایت‌شناسی: درآمدی زبان‌شناختی - انتقادی. ترجمه: فاطمه علوی و فاطمه نعمتی. تهران: سمت.
- شفیعی، کدکنی (۱۳۹۱ش). رستاخیز کلمات. تهران: سخن.
- شقییر، محمود (بی‌تا). قریة الحروف. (فایل ورد این داستان از نویسنده دریافت شده است).
- صایل، حمدان (۱۹۹۱م). قضایا النقد الحدیث. اردن: دار الأمل.
- مارتین، والاس (۱۳۸۲ش). نظریه‌های روایت. ترجمه: محمد شهباز. تهران: هرمس.
- میرصادقی، جمال (۱۳۹۴ش). عناصر داستان. چ نهم. تهران: نشر سخن.

ب. مقالات

- بهنام، مینا (۱۳۸۹ش). «ریخت‌شناسی داستان حسنک وزیر به روایت بیهقی»، فصلنامه گوهر گویا، سال ۴، شماره ۱، صص ۱۳۱-۱۴۹.
- پروینی، خلیل و هومن ناظمیان (۱۳۸۷ش). «الگوی ساختارگرایی ولادیمیر پراپ و کاربردهای آن در روایت‌شناسی»، پژوهش زبان و ادب فارسی، دوره ۱، شماره ۱۱، صص ۱۸۳-۲۰۳.

- جلالی پور، بهرام (۱۳۷۹ش). «ریخت شناسی قصه جنگ مازندران بر اساس روش پراپ»، *هنر پاییز*، شماره ۴۵، صص ۳۳-۵۳.
- حیدری، مرتضی (۱۳۹۴ش). «ریخت شناسی قصه حضرت یوسف در ترجمه تفسیر طبری»، *زیان و ادب فارسی*، سال ۲۳، شماره ۷۹، صص ۱۴۱-۱۶۸.
- خائفی، عباس و جعفر فیضی گنجین (۱۳۸۶ش). «تجزیه و تحلیل قصه سمک عیار بر اساس نظریه ولادیمیر پراپ»، *پژوهش های ادبی*، سال ۵، شماره ۱۸، صص ۳۳-۵۲.
- دهقان، مهتاب و رسول بلاوی و ناصر زارع (۲۰۲۰م). «سردیه القصیده الطفولیة وفقاً لمنهج فلادیمیر بروب قصیده "أحكي لكم طفولتي يا صغار" لسليمان العيسى نموذجاً»، *مجله اللغة العربية وآدابها*، سال ۱۶، شماره ۱، صص ۵۱-۷۴.
- رمشکی، سعید و ابراهیم استاجی (۱۳۹۲ش). «تحلیل ریخت شناسی داستان سیاوش بر اساس نظریه ولادیمیر پراپ»، *متن شناسی ادب فارسی*، سال ۵، شماره ۳، صص ۳۷-۵۲.
- فروزنده، مسعود (۱۳۸۸ش). «نقد و تحلیل عناصر داستان در گزیده ای از داستان های کودکان»، *ادب پژوهی*، شماره ۹، صص ۱۵۲-۱۷۱.
- المخرقی، یعقوب یوسف (۲۰۱۴م). «فلادیمیر بروب و منهجیة دراسة الثقافة الشعبية»، *الثقافة الشعبية*، سال ۷، شماره ۲۹، صص ۴۴-۶۳.
- مختاری، مسروره (۱۳۹۶ش). «حکایت روایت، آسیب شناسی نظریه روایت، مطالعه موردی: نظریه ریخت شناسی ولادیمیر پراپ»، *پژوهش نامه انتقادی متون و برنامه های علوم انسانی*، سال ۱۷، شماره ۷، صص ۱۸۳-۱۹۷.
- مشایخی، حمیدرضا و هانیه میرسیدی (۱۳۹۱ش). «تحلیل السمان والخریف نجیب محفوظ با رویکرد ریخت شناسی»، *مجله الجمعية الإيرانية للغة العربية وآدابها*، شماره ۲۴، صص ۱۴۱-۱۶۴.
- نصرالله زاده، محمد جواد و حسینعلی احمدی گرجی (۱۳۹۶ش). «الگوی راهبردی اداره امور امر به معروف و نهی از منکر»، *مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، دوره ۱، شماره ۴، صص ۶۱-۸۶.
- ج. پایان نامه ها
- عباسی، نرگس (۱۴۰۱ش). «ریخت شناسی چهارده اثر داستانی در حوزه ادبیات کودک و نوجوان»، *دانشگاه اراک: پایان نامه کارشناسی ارشد*

- کبیری، مبینا (۱۴۰۳ش). «بررسی ادبیات تخیلی در آثار محمود شقیر، مطالعه موردی داستان‌های کوتاه "النحلة الطيبة" و "قریة الحروف" و رمان "أنا و جمانة"»، دانشگاه تهران: پایان‌نامه کارشناسی ارشد
- وطن‌پور، آزاده (۱۳۸۸ش)، «ریخت‌شناسی قصه‌های عامیانه بخش اوز»، دانشگاه شیراز: پایان‌نامه کارشناسی ارشد.

References

- Abbasi, Narges (2022). "The morphology of fourteen fiction works in the field of children's and adolescent literature", **Arak University**: Master's thesis. {In Persian}
- Ahmadi, Babak (1991). **The structure and interpretation of the text**, Tehran, publishing center. {In Persian}
- Al-Muharraqi, Yaqub Youssef (2014), "Vladimir Brob and the Methodology of Popular Culture Education", **Popular Culture**, Year 7, Number 29, pp. 63-44. {In Arabic}
- Behnam, Mina (2010). "Rhythology of the story of Hasnak Wazir according to Beyhaghi's narrative", **Gohar Goya Quarterly**, year 4, number 1, pp. 131-149. {In Persian}
- Dehghan, Mehtab and RasOl Ballavi and Naser Zareh (2020). "The coldness of al-Tafouliya al-Qaseida according to Vladimir's method according to the poem "Akhki Lakm Tholti Ya Sghar" by Suleiman Al-Eisa for example", **Journal of Arabic Language and Literature**, year 16, number 1, pp. 51-74. {In Arabic}
- Faruzandeh, Masoud (2008) "Criticism and analysis of story elements in a selection of children's stories", **Adab Pazuhi**, No. 9, pp. 152-171. {In Persian}
- Heydari, Morteza (2014). "Rhythology of the story of Hazrat Yusuf in the translation of Tafsir Tabari", **Persian language and literature**, year 23, number 79, pp. 141-168. {In Persian}
- Jalalipour, Bahram (2000). "Rhythology of Mazandaran war story based on Propp method", **Art of Autumn**, No. 45, pp. 53-33. {In Persian}
- Kabiri, Mobina (2024) "Review of Fictional Literature in the Works of Mahmoud Shakir, A case study of the short stories of «The Village of Letters» and «Al-Nahlah-ul-Taiba» And «Ana and Jamana"», **Tehran University**: Master's thesis. {In Persian}
- Khafi, Abbas and Jafar Faizi Ganjin (2007). "Analysis of the story of Samak Ayar based on the theory of Vladimir Propp", **Literary Research**, Year 5, Number 18, pp. 52-33. {In Persian}
- Martin, Wallace (2003). **Narrative theories**, translated by Mohammad Shahba, Tehran, Hormes Publishing. {In Persian}
- Meshaikehi, Hamidreza and Hanieh Mirsaydi (2011) "Analysis of Al-Saman and Kharif of Najib Mahfouz with a morphological approach", **Al-Iranian Society for Arabic Language and Literature**, No. 24, pp. 164-141. {In Persian}
- Mirsadeghi, Jamal (2014). **Elements of the story**, 9th edition, Tehran, Sokhon Publishing House. {In Persian}

- Mokhtari, Masroreh (2016) "narrative narrative, pathology of narrative theory, case study: Vladimir Propp's morphological theory", **Critical Research Journal of Humanities Texts and Programs**, year 17, number 7, pp. 183-197. {In Persian}
- Nasrullahzadeh, Mohammad Javad and Hossein Ali Ahmadi Gurji (2016) "Strategic model of managing the affairs of good and forbidding evil", **National Defense Strategic Management Studies**, Volume 1, Number 4, pp. 86-61. {In Persian}
- Parvini, Khalil and Homan Nazimian (2008). "Vladimir Propp's model of structuralism and its applications in narratology", **Persian language and literature research**, volume 1, number 11, pp. 203-183. {In Persian}
- Propp, Vladimir (2007). **Morphology of Fairy Tales**, translated by Fereydoun Badrei, second edition, Tehran, Tos Publications. {In Persian}
- Rameshki, Saeed and Ebrahim Staji (2012). "Morphological analysis of Siavash's story based on the theory of Vladimir Propp", **Textology of Persian Literature**, Year 5, Number 3, pp. 37-52. {In Persian}
- Sayel Hamdan, Mohammad (1991). **Qadaya al-Samat al-Hadith**, Jordan, Dar al-Amal. {In Arabic}
- Shafi'i Kodkani, Mohammad Reza (2019). **Resurrection of Words**, Tehran, Sokhon Publishing House. {In Persian}
- Shakir, Mahmoud (Beta). **The village of letters**, (the word file of this story was received from the author {In Arabic}).
- Tolan, Michael (2016). **Narratology: A Linguistic-Critical Introduction**, translated by Fatemeh Alavi and Fatemeh Nemati, Tehran, Samt. {In Persian}
- Vatanpour, Azadeh; (2009). "Rhythmology of Folk Tales of Oz Region", **Shiraz University: Master's Thesis**. {In Persian}

تحليل و دراسة قصة قرية الحروف على أساس نظرية بروب المورفولوجية

نوع المقالة: أصلية

عزت ملاابراهيمی^١* مبینا کبیری^٢

١. أستاذة في قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة طهران، كلية العلوم الإنسانية، طهران، ايران

٢. ماجستير في قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة طهران، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، طهران، ايران

تاريخ قبول البحث: ١٤٠٣/٠٧/٠٨

تاريخ استلام البحث: ١٤٠٢/١١/٠٩

الملخص

قصة "قرية الحروف" هي إحدى القصص القصيرة لمحمود شكير، تعلم الناشئة المثابرة في سبيل حل المشكلات. سعى الباحثون في هذا البحث إلى دراسة وتحليل قصة الأطفال "قرية الحروف" استناداً إلى نموذج المورفولوجيا لفلاديمير بروب، وذلك بمنهج وصفي تحليلي. تحقيقاً لهذه الغاية، تم أولاً تبين الأسس الرئيسة للنظرية، ثم جرت مطابقة القصة مع الوظائف والأفعال الأحد عشر والثلاثين لنموذج بروب، وتحديد مدى تطابق هذه الشخصيات مع الوظائف والأفعال في نموذج بروب. وبعد تحليل القصة، يتضح أن نموذج بروب يقدم تبريراً متسقاً للبنية السردية لعناصر القصة. إن التشابه في الهيكل العام للقصة وبعض أوجه التشابه العلاقية بين الوظائف والنموذج واضح. بالإضافة إلى ذلك، يمكن تبرير عدم التوافق في بعض مظاهر البناء الذاتي من خلال تفسير تحليلي لبعض وظائف بروب. وبالمجمل تظهر أن قصة "قرية الحروف" تتطابق بشكل جيد مع نموذج المورفولوجي لبروب، وأن مظاهر البناء الذاتي للقصة متوافقة مع الوظائف التي قصدها بروب.

الكلمات المفتاحية: فلاديمير بروب، المورفولوجيا، البناء الذاتي، الوظيفة، الفعل.